

Трагічні долі останніх рівненських князів. Губерт

(Продовження. Початок у РВ № 1)

Понад 200 років Рівне було приватновласницьким містом, яким володіла заможна і впливова князівська династія Любомирських. Історії останніх князів — трагічні. Останній власник Рівного Адам Любомирський помер від туберкульозу у тюрмі НКВС — за кілька метрів від свого родового маєтку. Не менш трагічна доля спіткала і його молодшого брата Губер-

за що і отримав кулю. Далі Потоцька писала, що через це дружина Губерта Тереза живе в сільській халупі.

Ян Спитек Гарновський, внук князя Адама, у своїй книзі розповів, як помер Губерт Любомирський з Олександрії.

«Дядьку Губерту пощастило менше, ніж Радзівіллові з Олики. Його вбили, незважаючи на те, що місцеві жителі з його маєтку вступилися за нього... Комісар пішов у компанії червоних міліціонерів до князівської садиби, збираючи по дорозі всіх місцевих, кого зустрічав. У маєтку він запитав присутніх, чи мають вони скарги на князя. Усі, навіть червоні поліцейські, сказали «ні». Комісар запитав, чи князь когось скривдив. Усі заперечили і просили, аби князеві не чинили кривди. Тоді комісар звернувся до українського хлопця і запитав: «Чи має князь перед вами борг?». Хлопець відповів, що князь заборгував йому 100 злотих за коня. Тоді князь Губерт пішов до каси, щоб дати хлопцеві

Адам та Губерт Любомирські

та, який успадкував сусідню до Рівного Олександрію.

Князь Губерт був людиною ліберальних поглядів, доброзичливо ставився до місцевого населення. Не вірив, що з ним може статися щось лихе. Чи не найбільшим його захопленням були коні. Князь мав величезні стайні, займався виведенням і вирощуванням породистих скакунів. У 1920-х роках на ярмарку в Луцьку його коні викликали справжній фурор. А на Великих торгах волинських у Рівному князь Губерт Любомирський удостоївся срібної медалі за породу коней.

Губерт Любомирський у 1911 році узяв шлюб з Терезою Катажиною з Радзівіллів. Молода княгиня народжувала дітей практично через рік-два. І в 1928-му їх уже було восьмеро. Мешкало подружжя спочатку в Києві, а до Рівного приїхало в 1918-му після смерті батька, князя Станіслава.

«Золотий» вересень 1939-го зруйнував їхню сім'ю. Куля червоного комісара, яку князь отримав просто на подвір'ї свого помістя, не дала йому зустріти своє 64-річчя. Польські джерела наводять уривок зі щоденника графині Хелени Потоцької, яка 23 листопада 1939 року писала про арешт князя Адама Любомирського і смерть його брата Губерта під час сварки з радянським комісаром. Мовляв, одного дня комісар прийшов із солдатами і зайняв частину будинку. А коли прийшли вдруге, то зажадали увесь будинок. Тоді старий князь не витримав і вступив у суперечку з радянськими вояками,

гроші, хоча не пам'ятав такого боргу, водночас комісар див хлопцеві револьвер і закричав: «Стріляй у нього!». Оскільки хлопець не наважувався, то комісар вистрелив сам. Князь упав поранений, але зміг підвестися і зайти в будинок. Дружина князя хотіла допомогти чоловікові, але комісар не дозволив. Наступного дня в містечку поповзли чутки, що князь видужає. Йому допоміг доктор Дзевульський, офіцер польської армії, якого згодом заарештували. Однак через кілька днів, 21 вересня 1939 року, той самий комісар з'явився в маєтку і вбив князя».

Поховали князя Губерта на сільському кладовищі в Олександрії. Його могилу під звичайним залізним хрестом можна знайти й нині. А дружина князя Тереза Катажина в липні 1940 року влаштувала символічну могилу Губерта Любомирського на кладовищі у Вілянові (тепер один із районів Варшави). Сама ж Тереза Катажина померла у Варшаві в 1975 році, у 85-річному віці.

Зарослі руїни на місці колишнього двору Любомирських в Олександрії ще недавно можна було знайти. Залишився у селі парк, висаджений князями в ХІХ столітті, який є пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення.

Так закінчилась князівська епоха в Рівному. Хоча її сліди ще можна віднайти в місті. Оцінювати її можна по-різному. Але залишилася сумна і цікава історія, яка додає яскравого колориту нашій непростій і ще не до кінця вивченій минувшині.

Світлана КАЛЬКО.